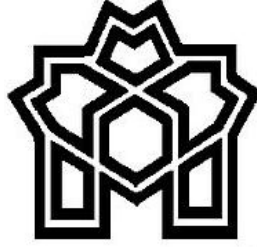

بسم ا... الرحمن الرحيم

دانشگاه علامه طباطبائی

پردیس آموزش های نیمه حضوری و تخصصی آزاد

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته روابط بین الملل

موضوع

عوامل تأثیرگذار در شکل گیری همگرایی منطقه ای بین کشورهای ترک زبان

نگارش

رضا حضرتی

استاد راهنما

دکتر اصغر جعفری ولدانی

استاد مشاور

دکتر علی آدمی

استاد داور

دکتر مجید عباسی

شهریور 1391

تقدیر و شکر

خداوند متعال را شکر گذارم که نعمت آموختنش را نصیب من کرد تا با آموختن علم بتوانم او را

بشناسم.

دستان زحمتکش پدر و مادر عزیزم را می بوسم که سال ها در تحصیل علم مرا یاری کردند و

پشتوانه گرمی در طی این مسیر برای من بودند.

لازم می دانم مراتب سپاس بی پایان خود را از استادان بزرگوار خود

جناب آقای دکتر اصغر جعفری ولدانی استاد محترم راهنما

و جناب آقای دکتر علی آدمی استاد محترم مشاور

و جناب آقای دکتر مجید عباسی استاد محترم داور

به خاطر همهٔ راهنمایی ها، دلگرمی ها و بزرگواری هایشان به عمل آورم.

چکیده

هر کدام از تئوری های روابط بین الملل بخشی از فرایند همگرایی منطقه ای را از دیدگاه خود و البته بیشتر برای تبیین اتحادیه اروپایی بررسی کرده اند. اما هیچ یک از تئوری ها به تنهایی قادر به تبیین این فرایند چند بعدی نیستند. هر کدام از عوامل همگرایی بین کشورهای ترک زبان نیز با یکی از تئوری ها قابل تبیین است. اشتراکات تاریخی، فرهنگی و اجتماعی با تئوری های سازه انگاری، نزدیکی جغرافیایی و روابط اقتصادی با نظریات کانتوری و اشیپگل و فرضیه تهدیدات مشترک با تئوری نئورئالیستی.

کشورهای ترک زبان دارای زبان مشترکی به نام زبان ترکی هستند که از زبان های التصاقی و جزء زبان های اورال - آلتائیک است. همچنین خواستگاه مردمان ترک منطقه ای بین کوه های اورال و آلتای در آسیای مرکزی است و از آنجا در جهات و مناطق مختلف مهاجرت کرده اند و دولت های بزرگی تشکیل داده اند. پس از ظهور دین اسلام، مسلمان شده و دولت های بزرگ اسلامی تشکیل دادند. و در دوره ای از تاریخ به مدت 150 سال تحت سلطه روس ها زندگی کرده اند که مورد ظلم و ستم فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی قرار گرفته اند. پس از فروپاشی شوروی و استقلال جمهوری های ترک زبان بسیاری از مردمان ترک خواهان همگرایی و اتحاد میان کشورهای ترک زبان هستند.

همچنین این کشورها بعد از استقلال با مشکلات عمده ای از جمله، بنیادگرایی اسلامی تحت حمایت طالبان افغانستان، قاچاق مواد مخدر از افغانستان، نبود زیرساخت های اقتصادی و سیاسی لازم برای اداره امور کشور و غیره روبرو هستند که غلبه بر این مشکلات همکاری های گسترده ای را در زمینه های مختلف می طلبد.

کلید واژه ها: همگرایی منطقه ای، کشورهای ترک زبان، اشتراکات فرهنگی و تاریخی، روابط فرهنگی، اقتصادی و سیاسی، سازه انگاری، نئورئالیسم.

فهرست مطالب

<u>صفحه</u>	<u>عنوان</u>
1.....	فصل اول: کلیات
2.....	1- بیان مسئله
5.....	2- پرسش و فرضیه تحقیق
5.....	3- متغیرها
5.....	4- سوابق پژوهش
8.....	5- اهمیت، اهداف و علل انتخاب موضوع
9.....	6- روش تحقیق
9.....	7- روش گردآوری داده ها
9.....	8- تعریف مفاهیم و واژگان اختصاصی
11.....	9- مشکلات و تنگناها
12.....	10- سازماندهی تحقیق
13.....	فصل دوم: نظریات مربوط به همگرایی و چارچوب نظری
14.....	مقدمه
15.....	1- فدرالیسم
17.....	2- کارکردگرایی
20.....	3- نئوکارکردگرایی
22.....	4- سازه انگاری
26.....	5- تئوری کانتوری و اشیگل
29.....	6- نئوئالیسم
32.....	نتیجه گیری

فصل سوم: زبان ترکی، تاریخ ترکان و فرهنگ و تشکیلات اجتماعی ترکان قبل و بعد از اسلام	34
مقدمه	35
1- زبان ترکی	35
1-1- زبان شالودهٔ حیات انسانی - اجتماعی	35
1-2- نام و کلمهٔ ترک	37
1-3- پیدایش لهجه های زبان ترکی	38
1-4- منشأ زبان ترکی	39
1-5- زبان و گویش های معاصر ترکی و تقسیم بندی آنها	41
2- تاریخ ترکان	44
2-1- تاریخ ترکان قبل از اسلام	44
2-1-1- موطن اولیهٔ ترکان و مهاجرت های بزرگ	44
2-1-2- فرهنگ ترکان در عهد پیش از اسلام	49
2-1-2-1- توتم در میان ترکان	50
2-1-2-2- دین در میان ترکان	51
2-1-2-3- موسیقی سنتی ترکان	52
2-1-2-4- ادبیات شفاهی و مکتوب دورهٔ پیش از اسلام	52
2-1-2-4-1- داستان ها و افسانه ها	52
2-1-2-4-1-1- داستان های مهم پیش از اسلام	53
2-1-2-4-2- ادبیات مکتوب دورهٔ پیش از اسلام	59
2-1-3- تشکیلات اجتماعی ترکان در عهد پیش از اسلام	60
2-1-3-1- اردو	61
2-1-3-2- عدلیه و قانون	61

61	2-2- تاریخ ترکان در دوره اسلامی
69	2-2-1- ادبیات ترک دوره اسلامی در آسیای مرکزی
72	2-2-2- داستان های قدیمی ترکان پس از اسلام آوردن
75	2-3- سلطه روسیه تزاری و اتحاد شوروی در آسیای مرکزی و قفقاز
75	2-3-1- سلطه روسیه تزاری
78	2-3-2- سلطه اتحاد شوروی
80	2-3-3- مسئله ترکان مسلمان در دوران روسیه تزاری و اتحاد شوروی
80	2-3-3-1- دوران روسیه تزاری
82	2-3-3-2- دوران اتحاد شوروی
88	نتیجه گیری
93	فصل چهارم: اوضاع جغرافیایی، تاریخی، و فرهنگی - اجتماعی کشورهای ترک زبان
94	مقدمه
95	1- آذربایجان
95	1-1- موقعیت سیاسی و جغرافیایی
95	1-2- موقعیت ژئوپولیتیکی و ژئواستراتژیکی
99	1-3- پیشینه تاریخی
99	1-3-1- از آغاز تا استقلال
103	1-3-2- پس از استقلال از شوروی
104	1-3-3- مناقشه قره باغ کوهستانی
107	1-4- جمعیت و اقوام ساکن
108	1-5- فرهنگ و زندگی اجتماعی
109	1-5-1- زبان و خط

110 1-5-2-1 دین و جامعه
111 1-5-3-1 دین و سیاست
111 1-5-4-1 آداب و رسوم
112 2- ازبکستان
112 2-1-2 موقعیت سیاسی و جغرافیایی
113 2-2-2 موقعیت ژئوپولیتیکی و ژئواستراتژیکی
116 2-3-2 پیشینه تاریخی
116 2-3-3-1 از آغاز تا استقلال
117 2-3-3-2 پس از استقلال از شوروی
118 2-5-2 جمعیت و اقوام ساکن
119 2-6-2 فرهنگ و زندگی اجتماعی
120 2-6-6-1 زبان و خط
121 2-6-6-2 دین و جامعه
122 2-6-6-3 دین و سیاست
122 2-6-6-4 آداب و رسوم
123 3- ترکمنستان
123 3-1-3 موقعیت سیاسی و جغرافیایی
124 3-2-3 موقعیت ژئوپولیتیکی و ژئواستراتژیکی
126 3-3-3 پیشینه تاریخی
126 3-3-3-1 از آغاز تا استقلال
129 3-3-3-2 پس از استقلال از شوروی
130 3-4-3 جمعیت و اقوام ساکن

131 3-5-3- فرهنگ و زندگی اجتماعی
132 3-5-1- زبان و خط
133 3-5-2- دین و جامعه
134 3-5-3- دین و سیاست
135 3-5-4- آداب و رسوم
135 4- ترکیه
135 4-1- موقعیت سیاسی و جغرافیایی
136 4-2- موقعیت ژئوپولیتیکی و ژئواستراتژیکی
138 4-3- پیشینه تاریخی
143 4-4- جمعیت و اقوام ساکن
145 4-5- فرهنگ و زندگی اجتماعی
145 4-5-1- زبان و خط
146 4-5-2- دین و جامعه
147 4-5-3- دین و سیاست
148 4-5-4- آداب و رسوم
150 5- قرقیزستان
150 5-1- موقعیت سیاسی و جغرافیایی
150 5-2- موقعیت ژئوپولیتیکی و ژئواستراتژیکی
152 5-3- پیشینه تاریخی
152 5-3-1- از آغاز تا استقلال
153 5-3-2- پس از استقلال از شوروی
155 5-4- جمعیت و اقوام ساکن

156 5-5- فرهنگ و زندگی اجتماعی
156 5-5-1- زبان و خط
157 5-5-2- دین و جامعه
158 5-5-3- دین و سیاست
158 5-5-4- آداب و رسوم
159 6- قزاقستان
159 6-1- موقعیت سیاسی و جغرافیایی
161 6-2- موقعیت ژئوپولیتیک و ژئواستراتژیکی
163 6-3- پیشینه تاریخی
163 6-3-1- از آغاز تا استقلال
164 6-3-2- پس از استقلال از شوروی
165 6-4- جمعیت و اقوام ساکن
166 6-5- فرهنگ و زندگی اجتماعی
167 6-5-1- زبان و خط
168 6-5-2- دین و جامعه
169 6-5-3- دین و سیاست
170 6-5-4- آداب و رسوم
172 نتیجه گیری
176 فصل پنجم: روابط فرهنگی، اقتصادی و سیاسی بین کشورهای ترک زبان
177 مقدمه
178 1- روابط فرهنگی
179 1-1- الگوی فرهنگی ترکیه در آسیای مرکزی و قفقاز

179	1-1-1- سیمای فرهنگی قوم محور
180	1-1-2- سیمای دینی و قومی - نژادی
180	1-1-3- سیمای فرهنگی عثمانی گرایى نو
181	1-1-4- سیمای فرهنگ سیاسی سکولاریسم
185	1-2- سیمای فرهنگی دینی - ترکیه در آسیای مرکزی و قفقاز
186	1-2-1- طریقت نورجیه (فتح الله چى ها)
189	2- روابط اقتصادی
192	2-1- روابط اقتصادی دو و چند جانبه بین کشورهای ترک زبان
192	2-1-1- بحران آب در آسیای مرکزی و همکاری کشورهای منطقه
193	2-1-2- همکاری در موضوع انرژی
193	2-1-3- تأثیر قاچاق مواد مخدر بر اقتصاد آسیای مرکزی
198	3- روابط سیاسی
202	3-1- مهمترین عوامل توجه نخبگان ترک به آسیای مرکزی و قفقاز
202	3-1-1- اجماع نیروهای داخلی دربارهٔ توجه به این منطقه
203	3-1-2- حمایت آمریکا و نیروهای خارجی
204	3-1-3- ضعف روسیه در سال های اولیهٔ پس از فروپاشی شوروی
204	3-1-4- تمایل بازیگران غیر دولتی ترکیه
205	نتیجه گیری فصل
206	نتیجه گیری کلی
213	کتابنامه

فصل اول

کلیات طرح تحقیق

1- بیان مسئله:

مصطفی کمال پاشا معروف به «آتا ترک» بنیان گذار جمهوری ترکیه در گرامیداشت دهمین سالگرد جمهوریت در ترکیه گفت: «اتحاد شوروی امروزه دوست، همسایه و متفق ماست. به این دوستی احتیاج داریم. فقط امروز کسی نمی تواند بگوید که فردا چه خواهد شد. مانند امپراطوری عثمانی و اتریش - مجارستان می تواند تجزیه شود و از هم فرو بیاشد. ملت هایی که امروز در چنگش هستند می توانند رهایی یابند. دنیا می تواند به توازن جدیدی برسد. اینک، ترکیه در آن زمان چه خواهد کرد را باید بدانند. ... ما در اداره این دوستان (اتحاد شوروی)، برادران هم زبان، هم دین و هم هویت داریم. برای حمایت از آنها باید آمادگی داشته باشیم. آماده شدن فقط این نیست که در انتظار آن روز بنشینیم. آماده شدن لازم است. ملت ها برای چنین روزی چطور آماده می شوند؟ با محکم گرفتن پل های معنوی. زبان یک پل است... دین یک پل... و تاریخ یک پل. با بازگشت به ریشه هایمان و تاریخمان که وقایع آن را از هم جدا کرده باید متحد شویم. نباید منتظر نزدیک شدن آنها (ترک های بیرونی)¹ به خودمان باشیم. ما باید به آنها نزدیک شویم» (x) ÖIK Raporu: ۲۰۰۰, (ekutup.dpt.gov.tr).

فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی و از بین رفتن نظام دو قطبی حاکم بر روابط بین الملل پیامدهای مهمی را در روابط بین الملل در سطوح مختلف ملی و منطقه ای و بین المللی از خود به جای گذاشت. سقوط اتحاد جماهیر شوروی نه به مثابه شکل گیری 15 دولت در قالب کشورهای تازه استقلال یافته،

1- منظور ترک هایی که در ترکیه زندگی نمی کنند.

بلکه به عنوان سرآغاز تغییر تمام عیار جغرافیای سیاسی، جغرافیای اقتصادی، جغرافیای تاریخی و جغرافیای فرهنگی کل جهان قلمداد می‌گردد (مهدی اف 2005: 19).

یکی از ویژگی‌های روابط بین‌الملل که پس از جنگ جهانی دوم، رشد و توسعه همکاری و همگرایی منطقه‌ای در چارچوب منطقه‌ای شدن بوده است پس از جنگ سرد و فروپاشی شوروی تقویت و تشدید شده است. به طوری که این نوع روابط درون منطقه‌ای - در اثر شدت یافتن روند جهانی شدن - فراتر از مناطق توسعه یافته در مناطق در حال توسعه نیز به صورت یک الگوی تعامل متعارف درآمده است (دهقانی فیروزآبادی 1387: 100).

در هزاره سوم، آهنگ جهانی شدن سریعتر از گذشته در مسیر ادغام سیاسی، فرهنگی و اقتصادی دنیا در حال حرکت است و دولت‌ها برای تقویت قدرت چانه‌زنی سیاسی و رقابت‌پذیری اقتصادهای ملی خود در فرایند جهانی شدن به گروه‌بندی‌های منطقه‌ای روی آورده‌اند. از آنجا که کشورهای جهان به تنهایی همه عوامل تولید را در اختیار ندارند و به تنهایی از عهده تامین نیازها و منافع خود بر نمی‌آیند ناچار از همکاری با یکدیگر هستند (امیدی 1388: 13).

تا قبل از فروپاشی شوروی، ترکیه تنها دولت ترک در جهان بود و اینک ناگهان پنج جمهوری ترک زبان شامل جمهوری آذربایجان در قفقاز، و جمهوری‌های ازبکستان، ترکمنستان، قرقیزستان و قزاقستان در آسیای مرکزی از سلطه استعماری روس‌ها رهایی یافته‌اند، که به لحاظ عوامل جغرافیایی، فرهنگی، تاریخی، قومی و مذهبی و حتی سیاسی اشتراکات فراوانی با همدیگر و با ترکیه دارند و این اشتراکات تداعی‌گر احساس هویت مشترک در میان دولت و مردمان این کشورها می‌باشد. که با زدودن آثار کمونیسم در این جوامع، نظام تحمیلی فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی به یکباره فرو ریخته و به نوعی دچار خلا هویتی شدند. این وضعیت تصمیمی اساسی از سوی رهبران کشورهای فوق‌الذکر را می‌طلبد که می‌توانند با تکیه بر عوامل مشترک ذکر شده به اتحاد منطقه‌ای برسند.

همگرایی متغیر مهمی است که به نظر این پژوهش نقش اساسی در اصلاح ساختارهای اقتصادی و نهادهای سیاسی و رشد باورهای اجتماعی کشورهای ترک زبان خواهد داشت. از طرف دیگر یافتن عوامل تقویت کننده همگرایی در بین این کشورها نیز حائز اهمیت می باشد. بر این اساس در شکل گیری همگرایی منطقه ای به عنوان متغیر وابسته، عوامل متعددی می تواند دارای نقش باشد. که در ادامه به آنها اشاره خواهیم کرد.

بسیاری از نوشته های دانشگاهی در زمینه منطقه گرایی سعی شان بررسی تجارب مشخص منطقه ای بوده است (برسلین و دیگران 2002، ناوست و هورل 1995، لارسن 2003). هیچ دلیلی برای پذیرش این دیدگاه وجود ندارد که یک مدل خاص منطقه گرایی ارائه گر یک پارادایم برای پیروی دیگر الگوها باشد (ماری فارل و دیگران 1390: 35).

آنچه در نوشته حاضر به دنبال آن هستیم این است که، کشورهای ترک زبان با وجود مبانی تاریخی، فرهنگی و اجتماعی مشترک، طبق نظریه های سازه انگاری می توانند بستر سازی همگرایی را در مرحله نخست بر این اساس جلو ببرند و طبق تئوری کانتوری و اشپیگل به علت مکمل بودن کشورهای ترک زبان در زمینه سیاسی، اقتصادی و اجتماعی، نزدیکی جغرافیایی و ارتباطات در حوزه های مختلف، پتانسیل و سابقه روابط فیما بین، به فرایند همگرایی سرعت و عمق ببخشند و وقتی که همگرایی فرهنگی و اقتصادی به دست آمد؛ طبق نظریه های نورنالیستی در مراحل بعدی برای جلوگیری از تهدیدات مشترک موجود (تهدید خارجی، مواد مخدر از افغانستان، بنیادگرایی اسلامی) همگرایی سیاسی را در اولویت قرار دهند و به تدریج که توانستند ارزش ها و قواعد و هنجارهای مشترک را در روابط خود ایجاد کنند، برای حل و فصل اختلافات خود راه حل های مسالمت آمیز را در پیش گیرند تا اینکه جنگ احتمالی (که البته وجود ندارد) از روابط شان حذف گردد و یک جامعه امن به وجود بیاورند و از این طریق به یک امنیت دسته جمعی برای تامین نیازها و امنیت خود در زمینه های مختلف دست یابند. و می خواهیم به این سؤال پاسخ دهیم که آیا کشورهای ترک زبان با توجه به اشتراکات فوق می توانند به همگرایی برسند؟

نوآوری بحث ما نیز این است که اکثر مطالعات انجام گرفته در مورد فرایند همگرایی ترکی بیشتر به اشتراکات تاریخی و فرهنگی و بعضاً روابط اقتصادی پرداخته اند ولی به نظر نگارنده و طبق تئوری های نئورئالیستی تهدید خارجی و دیگر تهدیدات مشترک نیز از عوامل همگرایی بین کشورهای ترک زبان می باشند.

2- پرسش و فرضیه تحقیق:

سؤال اصلی: عوامل شکل گیری در تحقق همکاری و همگرایی منطقه ای بین کشورهای ترک زبان چیست؟

فرضیه اصلی: مبانی مشترک تاریخی، ارزشی، فرهنگی و اجتماعی؛ مجاورت جغرافیایی و روابط فی مابین در حوزه های مختلف؛ و تهدیدات مشترک؛ مهمترین عوامل شکل گیری در تحقق همکاری و همگرایی منطقه ای بین کشورهای ترک زبان می باشند.

3- متغیرها:

- **متغیر مستقل:** عوامل تأثیرگذار در شکل گیری همگرایی منطقه ای بین کشورهای ترک زبان
- **متغیر وابسته:** شکل گیری همگرایی منطقه ای

4- سوابق پژوهش:

در ارتباط با موضوع و عنوان بیان شده این نوشتار (عوامل تأثیرگذار در شکل گیری همگرایی منطقه ای بین کشورهای ترک زبان) هر کتاب یا مقاله ای مرتبط با موضوع مورد بحث به بررسی موضوع پان ترکیسم و تلاش های صورت گرفته در این خصوص پرداخته است و هیچ کدام موضوع را به طور مستقل مورد بحث و تحلیل قرار نداده اند. از جمله این آثار می توان کتاب های زیر را نام برد:

1- «پان ترکیسم: یک قرن در تکاپوی الحاق گری»¹ نوشته «جیکوب لاندو» و ترجمه حمید

احمدی، انتشارات نشر نی، تهران، 1386. که به بررسی جنبش ها و محافل پان ترکیسم از آغاز تا سال 1995 یعنی زمان نوشتن کتاب مذکور پرداخته است. و تمامی تلاش های اتحاد ترکی به ویژه پان

۱. Pan-turkism: From irredentism to cooperation

ترکیسم، ماهیت و سیر تحول آن در ترکیه، و تلاش و تکاپوی ملی گرایانه گروه های ترک تبار خارج ترکیه، به ویژه با توجه به لحن پان ترکی آن را بررسی کرده است. در پیوست این کتاب مقاله ای سه صفحه ای از «صابر زیان بدرالدین» تحت عنوان «پان ترکیسم: گذشته، حال و آینده» توسط مترجم آورده شده است که معتقد است برای همگرایی ملت های ترک باید تصویر منفی چهره پان ترکیسم را از میان برد و در مرحله اول باید بیشتر بر استقرار روابط فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی میان ترک ها تأکید کرد. و در جریان مرحله دوم، استحکام سیاسی باید اولویت پیدا کند، اما این کار می بایست به شش کشور مستقل ترک محدود باشد؛ که پیشنهاد این نوشته نیز همین می باشد. اما مقاله مذکور عواملی را که باعث همگرایی بین کشورهای ترک زبان می شود را نیاورده است. 2- کتاب دیگر «افسانه پان تورانیسم» تألف زاره واند، ترجمه محمد رضا برزگر، انتشارات بینش، تهران، 1369 می باشد که به مانند جیکوب لاندو جنبش ها و محافل تمامی مردمان ترک تبار را از اروپا تا دریای ژاپن بحث کرده است و بیشتر به سیر تاریخی اندیشه پان تورانیسم پرداخته که یک جنبه کلی و عمومی و جهت گیرانه داشته و یک تحلیل دقیق علمی به شمار نمی آید. 3- اثر دیگر مربوط با موضوع مورد پژوهش ما می توان به کتاب «ناسیونالیسم ترک و تمدن باختر» تألیف ضیاء گوک آلپ، ترجمه فریدون بازرگان، انتشارات مؤسسه فرهنگی منطقه ای، اشاره نمود.

مقالاتی نیز در این زمینه کار شده است. از جمله: 1- «ترکیه، پان ترکیسم و آسیای مرکزی»، نوشته حمید احمدی، در فصلنامه مطالعات اوراسیای مرکزی، سال دوم، شماره 5، زمستان 1388، چاپ شده است که به تلاش های سیاست خارجی ترکیه و نخبگان این کشور پس از فروپاشی شوروی در آسیای مرکزی و قفقاز پرداخته است. 2- مقاله دیگری تحت عنوان «ناسیونالیسم ترک و ریشه های تاریخی آن» که توسط کاوه بیات نوشته شده است یا «ترکان، پان ترکیسم و پان تورانیسم» که توسط عنایت ... رضا نگاشته شده که عموماً جنبه تاریخی داشته و به طور دقیق و علمی موضوع را مورد کنکاش قرار نمی دهند و ضمناً محدوده زمانی مورد نظر ما را نیز در بر نمی گیرند. 3- مقاله دیگری از

یوسف آقچورا به نام «سه شیوه سیاست»^۱ در آوریل - مه ۱۹۰۴ در نشریه **تُرک** چاپ قاهره منتشر شد که ترک‌گرایی را به عنوان تنها فرصت واقعی برای وحدت امپراطوری عثمانی مورد ستایش قرار داد. همچنین سایت های اینترنتی زیادی هستند که البته بعضاً به صورت افراطی به این امر می پردازند. و نیز مجلات و روزنامه هایی که در کشورهای مختلف ترک زبان، به خصوص در ترکیه، آذربایجان و قرقیزستان در این خصوص تلاش می کنند.

اما آثار دیگری هستند که مستقیم به موضوع مورد پژوهش ما مربوط می شوند. از جمله این آثار 1- کتاب «**تورک بیرلیگی پروژه سی**»^۲ (پروژه اتحاد ترکی) به زبان ترکی استانبولی نوشته **نوزاد یالچین تاش**^۳ را نام برد که متأسفانه علاوه تلاش برای دسترسی به این کتاب این امر میسر نشد. و 2- مقاله دیگری نیز تحت همین عنوان از **النور حسن میکائیل**^۴ در سایت (www.emikail.com) در سال 2008 منتشر شده که بیشتر به ناسیونالیسم ترکی و نگرانی کشورهای همسایه ترکان که مردمان ترک تبار در داخل مرزهایشان دارند پرداخته است. 3- کتاب دیگری نیز به زبان انگلیسی وجود دارد که به تأثیر زبان ترکی در تعاملات منطقه ای و یا در روابط خارجی ترکیه پرداخته است. عنوان این کتاب «ژئوپولیتیک جدید ترکیه: از بالکان تا غرب چین»^۵ است که توسط **گراهام فولر**^۶ نوشته شده است. که سیاست خارجی ترکیه بر اساس و محوریت مؤلفه ژئوپولیتیک و در ارتباط با کلیه کشورهای پیرامونی ترکیه یعنی منطقه بالکان، روسیه، خاورمیانه، آسیای مرکزی و قفقاز و چین به بحث گذاشته شده است. این کتاب ضمن برجسته نمودن مؤلفه زبان، در واقع نقش اشتراکات زبانی و ایده پان ترکیسم تنها در چارچوب ژئوپولیتیک ملحوظ می باشد.

اما هدف ما در این پژوهش پرداختن به پان ترکیسم و بررسی آن نیست. بلکه سعی خواهیم کرد با استفاده از تئوری های روابط بین الملل، عوامل تأثیرگذار در شکل گیری همگرایی منطقه ای بین

۱. Üç terz-i siyaset

۲. Türk Birliği Projesi

۳. Nevzat Yalçıntaş

۴. Elnur Hasan Mikail

۵. Turkey's New Geopolitics: From the Balkan to Western China

۶. Graham Fuller

کشورهای مستقل ترک زبان را برجسته نموده و با گردآوری داده های مرتبط و بررسی دقیق آنها و ارائه دلایل منطقی، موضوع مورد بحث را به آزمون گذاشته و نتایج حاصله را مورد تحلیل دقیق علمی قرار دهیم.

5- اهمیت، اهداف و علل انتخاب موضوع:

با توجه به اینکه جمهوری اسلامی ایران در منطقه بحرانی و استراتژیک خاورمیانه واقع شده و همچنین به لحاظ اهداف، علائق و منافع جهانی و نیز چالش ها و تهدیدات موجود، جزو کشورهایی است که به شدت نیازمند شناخت کشورهای پیرامونی خویش و دیگر کشورهای مهم بازیگر صحنه نظام بین المللی است. در این راستا و برای تأمین این نیاز ضروری، تا کنون برخی سازمان ها و مراکز مطالعاتی و تحقیقاتی، کارهای بسیاری (تحت عنوان های مختلف) انجام داده اند که هر کدام در جای خود قابل تقدیر است.

این موضوع نیز بدان جهت اهمیت مطالعه دارد که کشورهای ترک زبان با توجه به اشتراکاتی که دارند فرایند همگرایی را از نیمه دوم قرن نوزدهم شروع کرده اند و بعد از فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی این فرایند از شکل پان ترکیسم بیرون آمده و شکل واقع بینانه تری به خود گرفته و تلاش های زیادی نیز انجام شده است. و چون این کشورها در منطقه پیرامونی جمهوری اسلامی ایران و حتی چهار تا از این کشورها (آذربایجان، ترکیه و ترکمنستان مرز خاکی با ایران دارند و قزاقستان از طریق دریای خزر) در همسایگی جمهوری اسلامی ایران قرار دارند، مطالعه روند همگرایی بین این کشورها بیش از پیش ضرورت پیدا می کند. هدف و علل انتخاب موضوع این است که متغیرهای دخیل در موضوع پژوهش شناسایی گردد تا از لحاظ نظری میزان نقش ویژگی های فرهنگی، اجتماعی، جغرافیایی، اقتصادی و تهدید خارجی در تحقق تصمیمات و سیاست های مشترک بررسی گردد و از لحاظ عملی نیز راهکارهای مشخصی برای همکاری های منطقه ای بین این کشورها جستجو گردد.

6- روش تحقیق:

روش تحقیق مورد استفاده قرار گرفته در این پژوهش، بصورت تبیینی - تحلیلی بوده و با توجه به ماهیت و محتوای موضوع و نحوه ارتباط منطقی بین متغیرهای دخیل در آن، ناگزیر از روش تاریخی نیز بهره گرفته شده است.

7- روش گردآوری داده ها:

روش گردآوری داده ها و اطلاعات موضوع بصورت استفاده از منابع کتابخانه ای و استفاده از نشریات و مجلات و منابع اینترنتی بوده که بصورت کتب و مقالات فارسی و لاتین در این نوشته مورد استفاده قرار گرفته است.

8- تعریف مفاهیم:

تعریف همگرایی:¹ اکثر نظریه های همگرایی، همگرایی منطقه ای را مورد توجه قرار داده اند و رهیافت های متفاوتی به همگرایی وجود دارد (مشیرزاده 1386: 40). بعضی از نظریه پردازان همگرایی را به عنوان یک فرایند² و بعضی دیگر به عنوان یک وضعیت³ تعریف می کنند. طبق تعریف ارنست هاس،⁴ همگرایی فرایندی است «که طی آن بازیگران سیاسی چندین واحد ملی مجزا ترغیب می شوند تا وفاداری ها، فعالیت های سیاسی و انتظارات خود را به سوی مرکز جدیدی معطوف سازند که نهادهای این مرکز یا از صلاحیتی برخوردارند که دولت های ملی موجود را تحت پوشش خود می گیرد و یا چنین صلاحیتی را می طلبند». تصور هاس در یکی از آثار بعدی وی چنین است که همگرایی «منحصراً به فرایندی اشاره دارد که یک نظام بین المللی عینی و مشخص را به نظام عینی نه چندان مشخصی در آینده مبدل می سازد» (دوئرتی و فالتزگراف 1388: 667).

۱. integration

۲. Process

۳. Condition

۴. Ernest B. Haas